

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
Навчально-науковий інститут управління, економіки та
природокористування
Кафедра публічного управління та економіки

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор інституту
_____ **В. Г. Горник**
_____ 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ВСТУП ДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ”

освітній рівень   Бакалавр

галузь знань   28 Публічне управління та адміністрування

спеціальність
(спеціалізація)   281 «Публічне управління та адміністрування»

освітня програма   Публічне управління та адміністрування

тип дисципліни   Обов’язкова

Київ – 2020 рік

Розробник: Л.М. Костецька – к.держ.упр., старший викладач кафедри публічного управління та економіки

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри публічного управління та економіки

Протокол від 17 листопада 2020 року № 5

Завідувач кафедри публічного
управління та економіки
д.держ.упр., професор

С.О. Кравченко

Погоджено:
Гарант освітньої програми

Л.М. Костецька

© ТНУ, 2020

1. Опис навчальної дисципліни

<i>Найменування показників</i>		<i>Розподіл годин за навчальним планом</i>		
Кількість кредитів:	4	Вид занять	Форма навчання	
Загальна кількість годин:	120		Денна	Заочна
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом:	1	Лекції:	20	8
Семестр:	1	Практичні заняття:	-	-
Тижневе навантаження (год.):		Лабораторні заняття:	-	-
аудиторне:	3	Семінарські заняття:	20	6
самостійна робота:	5	Самостійна робота:	80	106
Форма підсумкового контролю:	Екзамен	Консультації:	-	-
Мова навчання:	українська	Індивідуальні заняття:	-	-

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у ННП кафедри публічного управління та економіки, які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою: Kostetska.lidiia@tnu.edu.ua.

2. Програма навчальної дисципліни

Передумови для вивчення дисципліни:

Препозит:	Постпозит
Вступ до публічного управління Основи права	Основи діяльності публічного службовця Організація роботи органу публічної влади Основи законодавства у сфері публічного управління

Мета вивчення дисципліни: формування у студентів знань щодо теоретичних та практичних основ публічного адміністрування, вмінь та навичок використовувати ці знання у практичній діяльності.

Очікувані програмні результати навчання за дисципліною (за Освітньою програмою):

ПРН 4. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.

ПРН 5. Знати стандарти, принципи та норми діяльності у сфері публічного управління та адміністрування.

ПРН 9. Знати основи електронного урядування.

Загальні та спеціальні компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни

Шифр та назва компетентності	Результати навчання			
	Знання	Уміння/ навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)				

ФК 2. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів	ПРН 4	ПРН 9		ПРН 5
ФК 11. Здатність у складі робочої групи проводити прикладні дослідження в сфері публічного управління та адміністрування	ПРН 4	ПРН 9		ПРН 5
ФК 15. Здатність налагоджувати ефективний менеджмент в органі публічної влади, в тому числі у кризових ситуаціях, на основі сучасних технологій організаційної, кадрової роботи, контрольної діяльності, управління якістю тощо	ПРН 4	ПРН 9		ПРН 5

Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретична та методологічна основа публічного адміністрування

Тема 1.1. Сутність та основні поняття публічного адміністрування. Основні підходи до розуміння публічного адміністрування

Розкриття та уточнення змісту понять «держава», «державне управління» і «публічне управління» у відповідності до сучасного етапу розвитку суспільства. Адміністрування. Функції адміністрування (прогнозування, регулювання, контроль, комунікація, робота з кадрами, координація). Публічне адміністрування як детальне і систематичне виконання суспільних законів (В. Вільсон). Публічне адміністрування як мистецтво і наука. Види публічного адміністрування (*пряме* – надання публічних послуг населенню державними установами, *непряме* – надання послуг громадянам або постачання товарів приватними організаціями на умовах фінансування через урядові контракти)

Вузьке та широке розуміння публічного адміністрування. Чотири категорії визначення поняття «публічне адміністрування» (політична, правова, управлінська, професійна).

Публічне адміністрування є одним з аспектів більш широкого поняття – управління, зміст якого було визначено як певна дія для досягнення конкретної мети.

Публічне адміністрування – академічна дисципліна, що вивчає мистецтво і науку управління, що застосовується у публічному секторі та об'єднує в своєму предметі політичне, соціальне, культурне та правове оточення, що впливають на діяльність публічних інституцій.

Як сфері дослідження, публічному адмініструванню притаманна міждисциплінарна природа, тому що воно містить в собі напрацювання політології, соціології, ділового адміністрування, психології, права, антропології, медицини, лісового господарства та інших галузевих наук.

Тема 1.2. Історичний розвиток (еволюція) публічного адміністрування.

Внесок у становлення теорії публічного адміністрування мислителями давнини Аристотелем, Платоном, Сократом, Гуй Гу-Цзи, Хань Фей та іншими.

Поява самостійного поняття «публічний службовець» як представника однієї з трьох категорій, що служили монарху: суд, армія і власне публічні службовці (чи клерикали). Публічні службовці та їх адміністративні функції, задоволення особистих потреб, базування управління на усних інструкціях і угодах у феодалному суспільстві.

Вплив на управлінську науку дослідників Макіавеллі, Монтеस्क'є, Гоббса, Локка, Дідро, Руссо, Канта, Гегеля, Токвіля. Погляди класиків теорії управління, дослідників новітнього часу В.Вільсон, М. Вебер, А. Файоль, Ф. Тейлор та інших.

Публічне адміністрування – здобуток новітнього часу.

Три етапи становлення сучасної науки публічного адміністрування: 1) формування вихідних підходів і концептів (кінець 30-х – друга половина 50-х років); 2) інституціоналізація напряму як університетської навчальної і наукової дисципліни (кінець 50-х – 70-ті роки); 3) розвиток теоретичних та емпіричних напрямів науки, диференціація і спеціалізація напрямів і підгалузей (80-90-ті роки).

Тема 1.3. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування» та супутніх з ними термінів. Основні теорії управління суспільством

Поняття «управління» в контексті спрямованого впливу на технічні, соціотехнічні, соціальні системи.

Співвідношення понять «влада» і «управління», «державне управління» і «публічне управління». Поняття «адміністрування» як окремий вид управління та його основні функції. Відмінності між адмініструванням та управлінням.

Публічне управління як спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики. Публічне адміністрування як система адміністративних інститутів із ієрархією влади.

Формування та розвиток теорій управління суспільством. Основні підходи в розвитку теорії та практики управління: школи в управлінні; процесний підхід; системний підхід; ситуаційний підхід (М. Мескан). плоских» структур.

Основні теорії та види управління суспільством: школа наукового управління або теорія Ф. Тейлора (Ф.У. Тейлор, Ф. Гілберт, Л. Гілберт, Г. Гантт); класична теорія А. Файоля, Л. Урвік, Дж.Д. Муні, А.К. Рейлі, Ал.П. Слоун); теорія бюрократії або теорія «ідеальної бюрократії, або бюрократичної організації» М. Вебера; теорія людських відносин (М. П. Фоллет, Е. Мейо, А. Маслоу); теорії мотивації, Герцбергова теорія двох чинників; теорія трьох потреб. Переваги та недоліки теорій управління суспільством.

Розділ 2. Теоретичні засади здійснення публічного адміністрування

Тема 2.1. Нормативне та ціннісне підґрунтя публічного адміністрування.

Впорядкування діяльності у первісних суспільствах за допомогою соціальних норм, які одночасно були правовими. Цілепокладання, цілі, цінності та їх взаємозв'язок. Цінність як потреба суспільства. Цінність, яку створюють і забезпечують державні органи та інститути. Класифікація цінностей суспільства. Цілі, що формуються на основі цінностей. Організація публічного адміністрування передбачає планування та суспільне управління із застосуванням моделі «4П» (передбачати, прогнозувати, програмувати, планувати). Закони соціального управління в публічному адмініструванні – залежність управляючого впливу від стану системи та зовнішнього середовища. Закон необхідності посилення регулювання та управління суспільними процесами. Закон розмежування центів влади та управління. Закон централізації та децентралізації влади. Закон системності організації та саморозвитку системи публічного адміністрування.

Тема 2.2. Принципи публічного адміністрування. Стили публічного адміністрування: поняття та види.

Загальносистемні методологічні принципи публічного адміністрування та їх характеристика. Розподіл принципів у суспільному розвитку публічного управління. Принципи, що регулюють адміністрування як соціально-політичний, соціально-економічний та соціально-культурний процеси. Застосування принципів публічного адміністрування. Структура механізму та органів публічного адміністрування. Типологізація органів публічного адміністрування. Принципи організації діяльності органів публічного адміністрування. Територіально-адміністративний аспект публічного адміністрування. Закони

управління. Відповідність законів і принципів управління.

Стиль як певні якісні характеристики явища, процесу або діяльності. Стиль публічного адміністрування. Типологія стилів: авторитарний, демократичний, ліберальний та їх характеристика. Стиль керівництва та його відмітні риси.

Тема 2.3. Механізми і методи публічного адміністрування.

Поняття «механізми державного управління», «механізми публічного адміністрування», «механізми реалізації державної політики», «організаційно-економічні механізми», «соціальні механізми», «правові механізми», «політичні механізми», «мотиваційні механізми», «ринкові механізми», «антикризові механізми». Складові елементи механізму державного управління. Механізм публічного адміністрування як система, яка забезпечує практичну реалізацію публічного адміністрування та досягнення визначених цілей. Типи механізмів публічного адміністрування (економічний, мотиваційний, організаційний, правовий, політичний).

Методи публічного адміністрування. Класифікація груп методів публічного адміністрування: правового регулювання, організаційно-розпорядчі (адміністративні), економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні та морально-етичні. Проблеми вибору найкращої форми правління. Застосування демократичних методів.

Розділ 3. Публічна влада та публічне адміністрування

Тема 3.1. Публічна влада як засіб публічного адміністрування. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування

Влада – організована основа політики, одне з важливіших знань управління суспільством, культурною діяльністю, конкретним життям людини. Тлумачення поняття «влада» від Аристотеля до сьогодення. Види влади – економічна, соціальна, культурно-інформаційна, політична. Основні компоненти влади – суб'єкт, об'єкт, засоби (ресурси) і процес. Сутність влади – вольові відносини. Ознаки публічної влади та владних відносин. Взаємовідносини держави та бізнесу. Лобізм як фундаментальна перепона для прогресу в публічному адмініструванні. Аналіз реальних практик лобізму – основа для вдосконалення законодавства з лобізму.

Роль громадянського суспільства у трансформаційних процесах і відносинах між державою і суспільством. Головні ознаки громадянського суспільства. Передумови виникнення громадянського суспільства. Громадянське суспільство як сфера формування єдиного комплексу цінностей та відносин. Автономність і органічна єдність громадянського суспільства та держави. Інститути громадянського суспільства. Шляхи побудови громадянського суспільства.

Тема 3.2. Муніципальна публічна влада. Місцеве самоврядування в Україні

Муніципальна влада як самостійний вид публічної влади. Сутність муніципальної влади. Ознаки публічного характеру муніципальної влади. Завдання та мета муніципальної влади. Основні функції муніципальної влади. Система стримувань і противаг як один із варіантів належного існування організації влади.

Місцеве самоврядування – багатогранне та комплексне політико-правове явище. Основні фактори формування місцевого самоврядування. Роль місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади та публічного адміністрування. Представницькі та виконавчі органи місцевого самоврядування. Посадові особи місцевого самоврядування. Загальні збори громадян. Органи самоорганізації населення.

Тема 3.3. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. Бюрократія та відповідальність.

Функції управління – планування, організація, мотивація, контроль, комунікація, прийняття рішень. Управлінське рішення як вольовий акт особи, яка його приймає, оформлений у вигляді правового акту (нормативного чи індивідуального). Вироблення рішення. Прийняття політичних та адміністративних рішень. Процес розробки і прийняття рішень. Сім стадій управлінського процесу як сукупності певного циклу управлінських дій.

Етап підготовки до розробки управлінського рішення. Етап розробки управлінських рішень. Етап прийняття управлінського рішення. Етап реалізації управлінського рішення. Правове, інформаційне і документальне, організаційне, технічне, психологічне, консультативно-дорадче забезпечення підготовки і реалізації управлінських рішень.

Основні ознаки та атрибути бюрократії. Політизація вищого чиновництва. Поняття корупції та корупційних дій. Фактори запобігання проявам корупції: політичний, нормативно-правовий, організаційний, економічний, кадровий, морально-психологічний.

Фактори підвищення результативності та ефективності публічного адміністрування. Відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ і організацій, посадових осіб за правопорушення у сфері публічного адміністрування. Відповідальність недержавних організацій, органів і осіб, які не перебувають на державній службі чи службі в органах місцевого самоврядування, за правопорушення у сфері публічного адміністрування.

3. Структура навчальної дисципліни (тематичний план)

ДЕННА ФОРМА

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Всього	у тому числі			
л		п/л аб.	се м.	с. р.	
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Теоретична та методологічна основа публічного адміністрування					
Тема 1.1. Сутність та основні поняття публічного адміністрування. Основні підходи до розуміння публічного адміністрування	12	2		2	8
Тема 1.2. Історичний розвиток (еволюція) публічного адміністрування.	14	2		2	10
Тема 1.3. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування» та супутніх з ними термінів. Основні теорії управління суспільством	14	2		2	10
Разом за розділом 1	40	6		6	28
Розділ 2. Теоретичні засади здійснення публічного адміністрування					
Тема 2.1. Нормативне та ціннісне підґрунтя публічного адміністрування.	12	2		2	8
Тема 2.2. Принципи публічного адміністрування. Стилї публічного адміністрування: поняття та види.	16	4		2	10
Тема 2.3. Механізми і методи публічного адміністрування	12	2		4	6
Разом за розділом 2	40	8		8	24
Розділ 3. Публічна влада та публічне адміністрування					
Тема 3.1. Публічна влада як засіб публічного адміністрування. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування	14	2		2	10

Тема 3.2. Муніципальна публічна влада. Місцеве самоврядування в Україні	14	2		2	10
Тема 3.3. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. Бюрократія та відповідальність.	12	2		2	8
Разом за розділом 3	40	6		6	28
Екзамен				2	
Усього годин	120	20		20	80

ЗАОЧНА ФОРМА

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	заочна форма				
	Всього	у тому числі			
л		п/л аб.	се м.	с. р.	
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Теоретична та методологічна основа публічного адміністрування					
Тема 1.1. Сутність та основні поняття публічного адміністрування. Основні підходи до розуміння публічного адміністрування	12	2			10
Тема 1.2. Історичний розвиток (еволюція) публічного адміністрування.	14				14
Тема 1.3. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування» та супутніх з ними термінів. Основні теорії управління суспільством	14			2	12
Разом за розділом 1	40	2		2	36
Розділ 2. Теоретичні засади здійснення публічного адміністрування					
Тема 2.1. Нормативне та ціннісне підґрунтя публічного адміністрування.	12	2			10
Тема 2.2. Принципи публічного адміністрування. Стилi публічного адміністрування: поняття та види.	16			2	14
Тема 2.3. Механізми і методи публічного адміністрування	12	2			10
Разом за розділом 2	40	4		2	34
Розділ 3. Публічна влада та публічне адміністрування					
Тема 3.1. Публічна влада як засіб публічного адміністрування. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування	14	2			12
Тема 3.2. Муніципальна публічна влада. Місцеве самоврядування в Україні	14				14
Тема 3.3. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. Бюрократія та відповідальність.	12			2	10
Разом за розділом 3	40	2		2	36

Екзамен				2	
	Усього годин	120	8	6	106

4. Організація самостійної роботи студентів

4.1. Підготовка до семінарських та практичних (лабораторних) занять

Тема 1.1. Сутність та основні поняття публічного адміністрування. Основні підходи до розуміння публічного адміністрування

Питання до семінарського заняття

1. Що становить державне управління та публічне управління?
2. Що становить публічне адміністрування?
3. Яка сутність публічного адміністрування?
4. У чому полягає предметна сфера публічного адміністрування?
5. З якими дисциплінами та в межах яких наукових напрямів має розвиватися публічне адміністрування?

Тема 1.2. Історичний розвиток (еволюція) публічного адміністрування.

Питання до семінарського заняття

1. Публічне адміністрування та історія його становлення (еволюція).
2. Джерела ідей управління суспільством і країною. Формування та розвиток теорій управління суспільством і країною.
3. Основні теорії та школи управління суспільством і країною другої половини ХХ століття.
4. Охарактеризуйте основні теорії та школи управління суспільством.
5. Поясніть сутність концепції раціонального вибору.
6. У чому полягає особливість концепції «новий менеджмент»?
7. Поясніть сутність публічного управління в контексті неокласичної теорії.

Тема 1.3. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування» та супутніх з ними термінів. Основні теорії управління суспільством

Питання до семінарського заняття

1. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування». Наведіть приклади співвідношення управління та адміністрування.
2. У чому полягає відмінність між поняттями «державне управління та «публічне адміністрування»?
3. Що є спільною рисою між поняттями «публічне адміністрування», «демократичне врядування» та «державне управління»?
4. Яку назву має методологічний підхід до публічного адміністрування, при якому управлінські концепції відкидають авторитаризм і утверджують підконтрольність чиновника населенню, ставлять його на службу суспільним інтересам?
5. Назвіть чотири школи наукового управління у практиці менеджменту організацій?
6. Охарактеризуйте основні теорії та школи управління суспільством.
7. Формування підходів до соціальної політики. Держава як гарант соціальної спрямованості ринкової економіки.
8. Основні види соціальної допомоги держави. Зростання ролі позаекономічних факторів.
9. Публічне адміністрування у сфері науки, культури та мистецтва.
10. Основні напрями формування та розвитку сучасної економічної системи.
11. Основні характеристики сучасної економічної системи.

12. Основні напрями державного регулювання економікою.

Тема 2.1. Нормативне та ціннісне підґрунтя публічного адміністрування

Питання до семінарського заняття

1. Закони публічного адміністрування
2. Визначте, яким чином впливають цінності на процес формування цілей на державному рівні.
3. Яким чином здійснюється юридичне забезпечення цілей публічного адміністрування?
4. Сформулювати, у чому полягає особливість формування цінностей та цілей публічного адміністрування.
5. Назвіть перелік факторів, що визначають складність інституту публічного адміністрування.
6. У чому полягає особливість закону розмежування центрів влади та децентралізації влади? Охарактеризуйте закон необхідності посилення регулювання та управління суспільними процесами.
6. Поясніть сутність головного призначення публічного адміністрування.
7. Назвіть основні напрями застосування законів публічного адміністрування.

Тема 2.2. Принципи публічного адміністрування. Стили публічного адміністрування: поняття та види.

Питання до семінарського заняття

1. Цінності і цілі суспільства і держави.
2. Охарактеризуйте загальносистемні методологічні принципи публічного адміністрування.
3. Чи мають відрізнитись принципи, що регулюють адміністрування як соціально-політичний, економічний та культурний процеси?
4. У чому полягає особливість закону розмежування центрів влади та децентралізації влади?
5. Охарактеризуйте закон необхідності посилення регулювання та управління суспільними процесами.
6. Поясніть сутність головного призначення публічного адміністрування.
7. Назвіть основні напрями застосування принципів публічного адміністрування.

Тема 2.3. Механізми і методи публічного адміністрування.

Питання до семінарського заняття

1. Поясніть сутність складових механізму публічного адміністрування як способу організації органів, їх взаємодію з громадськими інститутами.
2. Назвіть основні типи органів публічного адміністрування.
3. Охарактеризуйте основні моделі урядової політики. У чому полягає проблема вибору найкращої форми правління?
4. Поясніть, чи існує проблема взаємного втручання органів державного управління в компетенцію один одного? Яким чином громадські організації та бізнес-структури мають можливість запобігати цим явищам?
5. Поясніть сутність демократичних методів публічного адміністрування

Тема 3.1. Публічна влада як засіб публічного адміністрування. Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування

Питання до семінарського заняття

1. Механізм взаємодії влади з громадськістю.
2. Існування соціальної влади: міф або реальність.
3. Опишіть образ влади в Україні, що склався впродовж років.

4. Які існують напрями взаємодії влади із суб'єктами публічного адміністрування?
5. Держава як суб'єкт політичної та економічної влади.
6. Який існує взаємозв'язок політичної та економічної влади та чи має бути між ними взаємозалежність?
7. Охарактеризуйте сутність та прояви лобізму.
8. Тісний зв'язок вітчизняного лобізму з корупцією.
9. Основні напрями вирішення проблем становлення лобізму в Україні.
10. Перспективи розвитку цивілізованого лобізму у вітчизняних умовах.

Тема 3.2. Муніципальна публічна влада. Місцеве самоврядування в Україні

Питання до семінарського заняття

1. Поняття та види влади.
2. Публічне адміністрування та влада
3. Поняття муніципальної публічної влади та місцевого самоврядування.
4. Поясніть сутність і призначення місцевого самоврядування та його роль.
5. Органи, посадові особи та інститути демократії в місцевому самоврядуванні.
6. Які функції представницьких органів влади?
7. Чи існують відмінності управління публічної влади та місцевого самоврядування?

Тема 3.3. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень

Питання до семінарського заняття

1. Управлінське рішення.
2. Сформулюйте, у чому полягає особливість розробки та прийняття управлінських рішень державними службовцями
3. Процес вироблення управлінських рішень.
4. Визначте послідовність етапів у процесі розробки та прийняття управлінських рішень у публічному адмініструванні. Наведіть приклади розглядаючи динаміку виконання рішень.
5. Поясніть, у чому полягає роль конкуренції та чи є вона перешкодою в процесі прийняття рішень у публічному адмініструванні.
6. Охарактеризуйте взаємовідношення суб'єкта та об'єкта прийняття рішень.
7. Динаміка виконання управлінських рішень.

4.2. Матеріали для самоконтролю

Самостійна робота студента у межах навчальної дисципліни "Вступ до публічного адміністрування" передбачає написання та захист ним творчої роботи до кожного розділу на одну з передбачених переліком тем за власним вибором. Виконання цієї роботи зорієнтоване на практичне застосування знань і розвиток вмінь, здобутих в процесі лекційних і семінарських занять, самостійного опрацювання навчальних матеріалів. Творча робота висвітлює результати самостійного обдумування слухачами актуальних проблем публічного адміністрування в Україні. Викладення необхідних матеріалів повинно бути лаконічним, чітко сформульованим і відповідати суті проблеми. Результатом написання творчої роботи є обґрунтований авторський висновок щодо обраної тематики і можливі рекомендації для розв'язання проблеми.

Вимоги до захисту творчої роботи:

- творча робота повинна бути підготовлена кожним студентом індивідуально;
- виконана творча робота надається у електронному вигляді (файлом) викладачеві не пізніше, ніж за 2 тижні до початку екзаменаційної сесії;
- друкований варіант творчої роботи надається студентом під час захисту;
- результати написання творчої роботи презентуються студентом під час екзаменаційної сесії у формі короткої доповіді та відповідей на поставлені запитання;

– на захисті для доповіді надається 5 хв.

Структура творчої роботи.

У структурі творчої роботи виділяються такі основні складові частини.

1. Постановка проблеми:

- короткий аналіз сучасного стану публічного управління у частині, що стосується обраної теми есе, виділення суперечностей та недоліків, що зумовлюють проблему;
- чітке формулювання проблеми відповідно до виділених суперечностей та недоліків, основні складові проблеми;
- негативні наслідки того, що проблема не вирішується.

2. Шляхи вирішення проблеми:

- визначення підходів до вирішення проблеми;
- опис конкретних шляхів реалізації обраних підходів.

3. Значення для практики:

- позитивні зміни у галузі публічного управління внаслідок реалізації запропонованих підходів;
- позитивне значення цих змін для розвитку відкритого врядування.

4. Висновки, що коротко відображають результати проведеного слухачем дослідження проблеми.

5. Перелік використаних джерел, оформлених згідно із вимогами.

Вимоги до оформлення творчої роботи.

Творча робота має бути роздрукована на білому папері стандартного формату А4. Розмір шрифту – 14 кегель, міжрядковий інтервал – 1,5, поля – 2 см з усіх боків. Титульний аркуш творчої роботи повинен мати такий зміст: назва університету; назва інституту; назва кафедри; назва навчальної дисципліни; тема творчої роботи; прізвище, ім'я, по батькові студента, курс, шифр академічної групи; рік написання творчої роботи. За титульним аркушем слідує план творчої роботи, в якому треба виділити всі її структурні частини. У плані праворуч позначаються номери сторінок початку кожного пункту. Обсяг творчої роботи визначається вмінням слухача стисло і водночас вичерпно розкрити тему: показати значення проблеми, що розглядається, оцінити, як вона висвітлюється в спеціальній літературі та розв'язується на практиці, зробити висновки та обґрунтувати власні пропозиції. Обсяг роботи – 15-20 сторінок. Обов'язкова вимога: чітке посилання на джерела інформації. Всі цифри, факти, теорії, думки вчених, цитати повинні мати посилання у вигляді [2, с. 54] (перша цифра означає номер джерела у наведеному в кінці реферату списку літератури, а друга цифра – номер сторінки у цьому джерелі). Бажано використовувати в творчій роботі таблиці, схеми, графіки, діаграми тощо. Список використаної літератури (не менше 7 джерел) оформляється згідно з діючими правилами. Якщо інформація взята з мережі Інтернет, потрібно, як і для звичайної літератури, вказати автора, назву статті, а потім навести адресу сайту в Інтернеті. У творчій роботі мають бути обов'язково авторські пропозиції щодо вирішення проблеми, що розглядається. До тексту творчої роботи додається презентація у форматі Microsoft Power Point обсягом 10-12 слайдів, що відображає основні положення творчої роботи відповідно до його структури.

Перелік тем творчих робіт до розділу 1

1. Головне призначення публічного адміністрування
2. Публічне адміністрування як напрям наукових досліджень, сукупність знань, сфера діяльності та навчальна дисципліна.
3. Публічне адміністрування як мистецтво і наука.
4. Становлення та історичний розвиток публічного адміністрування в Україні
5. Переваги та недоліки основних теорій та шкіл управління.
6. Здійснення управлінської діяльності – налагодження відносин з різними суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування. (Як спеціаліст, що буде здійснювати цю діяльність, визначте засади, на яких будуються такі відносини учасників публічного адміністрування.)

7. Фактори, що визначають складність інституту публічного адміністрування.
8. Основні типи взаємозв'язків і взаємовідносин у системі публічного управління.
(Розкрийте суть та наведіть приклади субординаційних, реординаційних, координаційних зв'язків у системі державного управління.)
9. Теорія управління суспільством: формування та розвиток.
10. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування».

Перелік тем творчих робіт до розділу 2

1. Цінності та цілі суспільства і держави.
2. Цінності та їх роль у житті держави
3. Ціннісні зміни та розвиток українського суспільства.
4. Принципи публічного адміністрування та їх основні напрями застосування.
5. Закони і законність публічного адміністрування.
6. Характеристика типів механізмів публічного адміністрування.
7. Причини нехтування законністю у державному управлінні та їх вплив на публічне адміністрування (на конкретних прикладах).
8. Загальний закон соціального управління в аспекті залежності управляючого впливу від стану системи та зовнішнього середовища.
9. «4П» для організації публічного адміністрування.
10. Сутність методів публічного адміністрування.
11. Застосування демократичних методів.
12. Стили публічного адміністрування
13. Проблеми вибору найкращої форми правління.

Перелік тем творчих робіт до розділу 3

1. Влада як суспільне явище. Основні компоненти влади.
2. Державна влада та її ознаки.
3. Поняття держава, суспільство і громада у Давній Греції.
4. Громадянське суспільство у розумінні філософів Платона і Аристотеля.
5. Трактатування Г. Гегеля громадянського суспільства та його співвідношення з державою.
6. Взаємозв'язок і взаємозалежність політичної та економічної влади. (Яка з них, на Ваш погляд, є більш ефективною? Чи можливе їх окреме існування?)
7. Механізм взаємодії влади з громадським суспільством.
8. Муніципальна влада, її завдання та мета.
9. Основні функції муніципальної влади.
10. Сутність та призначення місцевого самоврядування та його роль.
11. Основні напрями вирішення проблем становлення лобізму в Україні.
12. Класифікація управлінських рішень та розкриття суті кожного виду.
13. Визначення вимог до управлінських рішень та аналіз факторів, що впливають на їх якість та ефективність.
14. Основні складові системного підходу до підготовки і реалізації управлінських рішень
15. Характеристика факторів запобігання проявам корупції, а саме: політичного, нормативно-правового, організаційного, кадрового та морально-психологічного.
16. Розкрити власне бачення основних напрямків подолання бюрократизму в державному апараті.
17. Поняття корупції та корупційних дій. Відповідальність.

4.3. Індивідуальні завдання

Не передбачено

4.4. Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю

1. Адміністративний аспект державного управління
2. Держава як продукт суспільного розвитку
3. Держава як суб'єкт управління
4. Розуміння поняття управління та державного управління
5. Сутність державного управління та публічного управління
6. Адміністрування та його практичні функції
7. Співвідношення понять «управління» та «адміністрування»
8. Розуміння публічного адміністрування
9. Становлення та історичний розвиток публічного адміністрування в Україні
10. Публічне адміністрування у вузькому і широкому розумінні
11. Цінності та їх роль у житті держави
12. Яким чином цінності впливають на процес формування цілей на державному рівні.
13. Ціннісні зміни та розвиток українського суспільства.
14. «4П» для організації публічного адміністрування.
15. Поясніть сутність головного призначення публічного адміністрування.
16. Предметна область публічного адміністрування.
17. Громадянське суспільство та його головні ознаки.
18. Громадянське суспільство як суб'єкт публічного адміністрування.
19. Роль громадянського суспільства у відносинах з державою.
20. Функції адміністрування.
21. Види публічного адміністрування.
22. Принципи публічного адміністрування та їх основні напрями застосування.
23. Методи публічного адміністрування.
24. Поясніть сутність демократичних методів публічного адміністрування.
25. Влада як суспільне явище. Основні компоненти влади.
26. Державна влада та її ознаки.
27. Механізм взаємодії влади з громадськістю.
28. Муніципальна влада, її завдання та мета.
29. Основні функції муніципальної влади.
30. Сутність та призначення місцевого самоврядування та його роль.
31. Визначення лобізму як форми взаємовідносин влади і суспільства.
32. Основні суспільні функції лобізму.
33. Основні напрями вирішення проблем становлення лобізму в Україні.
34. Управлінські рішення. Характеристика узагальнюючих функцій управління.
35. Стадії процесу розробки та прийняття рішень.
36. Особливості етапу реалізації управлінського рішення.
37. Основні складові системного підходу до підготовки і реалізації управлінських рішень.
38. Характеристика інформаційно-аналітичного і організаційного етапу підготовки рішень.
39. Поняття корупції та корупційних дій. Відповідальність.
40. Місце і роль громадських організацій у публічному адмініструванні.
41. Надайте характеристику факторам запобігання проявам корупції, а саме: політичному, нормативно-правовому, організаційному, кадровому та морально-психологічному.
42. Відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, посадових осіб за правопорушення у сфері публічного адміністрування.
43. Спрогнозуйте Ваше бачення відмінності між поняттями «бюрократія» і «бюрократизм».
44. Публічне адміністрування та історія його становлення (еволюція).
45. Відповідальність у публічному адмініструванні.
46. Розкрийте власне бачення основних напрямків подолання бюрократизму в державному апараті.
47. Фактори, що визначають складність інституту публічного адміністрування.

48. Сутність публічної служби.
49. Розкрийте механізми взаємодії суспільства та економіки.
50. Публічне адміністрування як напрям наукових досліджень, сукупність знань, сфера діяльності та навчальна дисципліна.
51. Муніципальна публічна влада – поняття та характеристика.
52. Розкрийте загальний закон соціального управління в аспекті залежності управляючого впливу від стану системи та зовнішнього середовища.
53. Основні засади публічного адміністрування в соціальній сфері.
54. Побудуйте «дерево цілей» публічного адміністрування.
55. Назвіть основні системні складові процесу управління.
56. Економічна, соціальна, політична сфери: основні поняття та їх єдність з публічною сферою.
57. Охарактеризуйте нормативно-правову базу України з питань забезпечення антикорупційної діяльності в сфері публічного адміністрування. Вкажіть на переваги та недоліки. Розкрийте шляхи поліпшення та досягнення ефективності в плані удосконалення законодавчої бази.
58. Особливості та основні риси державного управління.
59. Визначте вимоги до управлінських рішень та проаналізуйте фактори, що впливають на їх якість та ефективність.
60. Сутність функцій державного управління.
61. Процес вироблення управлінських рішень, етапи їх прийняття та динаміка виконання.
62. Обґрунтуйте співвідношення законності, раціональності й правопорядку в державному управлінні.
63. Механізм публічного адміністрування та типи його органів.
64. Процес вироблення управлінських рішень, етапи їх прийняття та динаміка виконання.
65. Обґрунтуйте співвідношення законності, раціональності правопорядку в державному управлінні.
66. Назвіть основні риси державного управління.
67. Дайте класифікацію управлінським рішенням та розкрийте суть кожного виду.
68. Властивості об'єктів управлінської діяльності органів місцевого самоврядування.
69. В чому полягає принцип публічності в державному управлінні?
70. Закони публічного адміністрування.
71. Які негативні якості спостерігаються в діяльності суб'єктів публічного адміністрування? Які наслідки можливі при цьому?
72. Громадянське суспільство: поняття та етапи формування.
73. Нормативно-правова база антикорупційної діяльності та запобігання проявам корупції.
74. Змодельуйте систему органів місцевого самоврядування за основними організаційно-правовими рівнями. Наведіть приклади суб'єктів публічного адміністрування (державного управління) на кожному з рівнів та охарактеризуйте їх основні функції і повноваження.
75. Поняття та види влади.
76. Поняття результативності та ефективності публічного адміністрування, фактори їх підвищення.
77. Як спеціаліст органу місцевого самоврядування схематично зобразить складові елементи матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування та охарактеризуйте проблеми їх формування.
78. Поняття муніципальної публічної влади та місцевого самоврядування.
79. Публічне адміністрування та економіка. Найважливіші функції публічного адміністрування у сфері економіки.
80. Правове регулювання державного управління.
81. Органи, посадові особи та інститути демократії в місцевому самоврядуванні.
82. Процес вироблення управлінських рішень, етапи їх прийняття та динаміка виконання.

83. Визначте суть управління та його відмінності від об'єктивної саморегуляції і стихійних механізмів.
84. Цінності та цілі суспільства і держави.
85. Роль управління в суспільних процесах.
86. Здійснення управлінської діяльності передбачає налагодження відносин з різними суб'єктами та об'єктами публічного адміністрування. Як спеціаліст, що буде здійснювати цю діяльність, визначте засади, на яких будуються такі відносини учасників публічного адміністрування.
87. Сучасне уявлення про державне управління і його роль.
88. Побудуйте схему основних типів взаємозв'язків і взаємовідносин у системі публічного управління. Розкрийте суть та наведіть приклади субординаційних, реординаційних, координаційних зв'язків у системі державного управління.
89. Предмет та метод публічного адміністрування.
90. Корпоративна влада та публічне адміністрування в добровільних об'єднаннях.
91. Сформулюйте місію органу місцевого самоврядування, базуючись на інтересах, сподіваннях та цінностях населення регіону.
92. Оцініть переваги та недоліки основних теорій та шкіл управління.
93. Основні теорії та види управління суспільством.
94. Наведіть підходи до оцінки ефективності публічного адміністрування, а саме – діяльності управлінських органів та посадових осіб.

5. Критерії та система оцінювання результатів навчання

5.1. Політика курсу

Відвідування лекційних занять є добровільним, проте враховується при підсумковому контролі шляхом задавання додаткових запитань за відповідним матеріалом.

Відвідування семінарських занять є обов'язковим, їх пропуск автоматично знижує підсумкову оцінку за курсом, оскільки на відповідні семінари аспірант не отримує балів.

Політика академічної доброчесності визначається згідно з Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в Таврійському національному університеті імені В.І. Вернадського.

5.2. Шкала та схема формування підсумкової оцінки

Денна форма навчання

Поточний контроль												Підсумковий контроль	Сума
Розділ 1				Розділ 2				Розділ 3					
C1.1	C1.2	C1.3	TP1	C2.1	C2.2	C2.3	TP2	C3.1	C3.2	C3.3	TP3	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

C1.1,... C3.3 – семінари до тем розділів

TP1 ... TP3 – творчі роботи до розділів

Заочна форма навчання

Поточний контроль						Підсумковий контроль	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3			
C1.3	TP1	C2.2	TP2	C3.3	TP3	40	100
10	10	10	10	10	10		

C1.3, ... C3.3 – семінари до тем розділів

TP1 ... TP3 – творчі роботи до розділів

5.3. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
80-89	добре	B	вище середнього рівня
75-79	добре	C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
30-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
0-29	незадовільно	F	необхідне повторне вивчення курсу

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Атаманчук Г.В. Теорія державного управління : курс лекцій. 2-е доповнене видання. М. : Омега-Л, 2004. 584 с.
2. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посібн. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2020. 204 с.
3. Бакуменко В. Прийняття рішень в державному управлінні: Навч. посіб. [у 2 ч.] / Ч. 2 Науково-прикладні аспекти ; В. Бакуменко. – К.: ВПЦ АМУ, 2010. – 296 с.
4. Бакуменко В. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Моногр. / В. Бакуменко. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.
5. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року). Міжнародний документ Ради Європи від 15.10.1985 № 994_036. Ратифікована Законом України № 452/97-ВР від 15.07.1997 р. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 10.11.2020)
7. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. 820 с.
8. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 11. – Ст. 143
9. Лазор О. Д. Основи державного управління та місцевого самоврядування : навч. посіб. / О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, І. Г. Лазор. – К. : Дакор, 2007. 312 с.
10. Мельник А. Ф. Державне управління : підручник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна ; за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання, 2009. 582 с.
11. Менеджмент для публічної влади: навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. П. Бутка. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект- Поліграф», 2011. 360 с.
12. Надолішній П.І. Теорія та історія державного управління (Опорний конспект лекцій до навчальної дисципліни): Навч. посіб. – О.: ОРІДУ НАДУ, 2006. – 126 с.
13. Оболенський О.Ю. Публічна сфера та державне управління / Семінар “Публічне адміністрування та державне управління: введення у спеціальність”, Київ, 23 жовт. 2007 р. – К.: НАДУ при Президентові України, 2007. – 82 с.

14. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / Скидан О. В., Якобчук В. П., Даций Н. В., Ходаківський Є. І. [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скидана. – Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

15. Публічне управління та адміністрування : навчальний посібник / А. О. Азарова, Л. М. Ткачук, Л. О. Нікіфорова та ін. – Вінниця : ВНТУ, 2019. 181 с.

16. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів усіх форм навчання за спеціальністю 7.03060101, 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)»). Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. 98 с.

Додаткові

1. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики : монографія / В. Д. Бакуменко. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.

2. Вороніна Ю. Є. Актуальні напрями державного управління в умовах неоліберальної глобалізації / Ю. Є. Воронна // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність : збірник наукових праць (Мелітополь, 2016 р.) / за заг. ред. М. М. Радевої. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2016. С. 25-32.

3. Вороніна Ю. Є. Управління конфліктними ситуаціями в публічних відносинах / Ю. Є. Вороніна // Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2019 року, Мелітополь, Україна) / Відп. ред. Ортіна Г. В. – Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. – С. 136-137

4. Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 4 квіт., 2008 р., Львів. : Ч. 1 / ред. : В. С. Загорський ; А. В. Ліпенцев ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л., 2008. – 561 с.

5. Державне управління в Україні: історія державотворення, виклики та перспективи [Електронний ресурс] : матеріали VIII Міжнар. наук. Інтернет-конф. аспірантів та докторантів з державного управління, 26 трав. 2017 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 222 с.

6. Європеїзація публічного адміністрування в Україні в контексті європейської інтеграції : матеріали наук.-практ. конф. 17 груд. 2009 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – 224 с.

7. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел / К. О. Колесникова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – № 3. – С. 1–8.

8. Корнієнко В. О. Олігархізація влади / В. О. Корнієнко // Сучасна політична лексика: енциклопед. словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов [та ін.]; за наук. редакцією Н. Хоми. – Львів: Новий Світ-2000, 2015. – С. 199.

9. Леонтьев Д. А. Ценности общества и ценности личности [Электронный ресурс] / Д. А. Леонтьев; Институт философии Российской академии наук. – Режим доступа : <http://iph.ras.ru/page52169422.htm>.

10. Недюха М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу [Електронний ресурс] / М. Недюха, М. Федорін // Віче. – 2010. – № 4. – С. 12–15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_4_6.

11. Одінцева О. О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні (загальнотеоретичне дослідження) : монографія / О. О. Одінцева ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : (ДонНУЕТ), 2011. – 150 с.
12. Публічне адміністрування в Україні: навч. посібник / за заг. ред. д-ра ф. наук, проф. В.В. Корженка, к.е.н., доц. Н.М. Мельтюхової – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 306 с.
13. Публічна адміністрування в Україні: становлення та розвиток: монографія/ В.М. Алексеєв, Л.С. Бровченко, І.А. Верещук та ін.; за за. Ред.. А.В. Товстоухова, Н.Р. Нижник, Н.Т. Гончарук. – К.: Монолит, 2010. 400 с.
14. Публічне адміністрування : навч. посіб. / Усаченко Л. М., Кальниш Ю. Г., Коваль Г. В. – К. : НВДЦ «Нововведення», 2013. – 186 с.
15. Публічне управління та адміністрування : навч. посібник / Скидан О. В., Якобчук В. П., Дацій Н. В., Ходаківський Є. І. [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скидана. – Житомир : ЖНАЕУ, 2017. – 705 с.
16. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петрос та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петрос. – Київ : НАДУ, 2018. – 224 с.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a>
2. Організація Об'єдинених Націй. – <http://www.un.org/russian/>
3. Організація економічного співробітництва та розвитку. – <http://www.oecd.org>
4. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – <http://www.president.gov.ua>
5. Програма розвитку Організації Об'єдинених Націй. – <http://www.undp.org/>
6. Світовий банк. – <http://www.worldbank.org/>
7. Страны мира (полные данные). – <http://wgeo.ru/>
8. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – <http://www.kmu.gov.ua/control>
9. European Commission. – http://ec.europa.eu/index_en.htm
10. Forward Studies Unit EU. – http://ec.europa.eu/comm/cdp/index_en.htm
11. Freedom House. – <http://www.freedomhouse.org/>
12. Gateway to the European Union. – http://europa.eu/index_en.htm
13. International Public Management Network. – <http://www.inpuma.net/>
14. Local Government and Public Service Reform Initiative. – <http://lgi.osi.hu/>
15. NISPAcee Information Portal. – <http://www.nispa.sk>
16. Open government partnership. – <http://www.opengovpartnership.org>
17. The Sigma Programme. – <http://www.sigmaxweb.org>
18. United Cities and Local Governments. – <http://www.cities-localgovernments.org/>
19. United Nations Public Administration Network. – <http://www.unpan.org/>